

ГОДИШНИК

НА СОФИЙСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“

ЦЕНТЪР ЗА СЛАВЯНО-ВИЗАНТИЙСКИ ПРОУЧВАНИЯ

„ПРОФ. ИВАН ДУЙЧЕВ“

ТОМ 104 (23)

ЖИВОТ В ПРЕХОД НА РИМСКАТА ГРАНИЦА: ДОЛНИЯТ ДУНАВ ПРЕЗ IV-VII ВЕК

LIFE IN TRANSITION ON THE ROMAN BORDER: THE LOWER DANUBE, 4TH-7TH CENTURIES

**СОФИЯ
2025**

ГОДИШНИК
НА
СОФИЙСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“
ЦЕНТЪР ЗА СЛАВЯНО-ВИЗАНТИЙСКИ ПРОУЧВАНИЯ „ИВАН ДУЙЧЕВ“
Том 104 (23)

ANNUAIRE
DE
L'UNIVERSITE DE SOFIA "ST. KLIMENT OHRIDSKI"
CENTRE DE RECHERCHES SLAVO-BYZANTINES "IVAN DUJČEV"
Tome 104 (23)

**ЖИВОТ В ПРЕХОД НА РИМСКАТА ГРАНИЦА:
ДОЛНИЯТ ДУНАВ ПРЕЗ IV–VII ВЕК**

**LIFE IN TRANSITION ON THE ROMAN BORDER:
THE LOWER DANUBE, 4TH-7TH CENTURIES**

СОФИЯ • 2025
УНИВЕРСИТЕТСКО ИЗДАТЕЛСТВО „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“

ТОЗИ СБОРНИК Е РЕЗУЛТАТ ОТ ДЕЙНОСТИТЕ, ОСЪЩЕСТВЕНИ В РАМКИТЕ НА ВТОРИЯ ЕТАН НА НАУЧНО-ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКИ ПРОЕКТ НА ТЕМА: „ГРАНИЦИ И КУЛТУРНИ МОДЕЛИ: ЕЗИЧЕСТВО VS ХРИСТИЯНСТВО В КОНТАКТНАТА ЗОНА НА ДУНАВСКИЯ ЛИМЕС (МАЛКА СКИТИЯ И ВТОРА МИЗИЯ ПРЕЗ IV–VII В.)“, ФИНАНСИРАН ЧРЕЗ „КОНКУРС ЗА ФИНАНСИРАНЕ НА ФУНДАМЕНТАЛНИ НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ – 2021“ ОТ ФОНД „НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ“ НА МОН ПО ДОГОВОР № КП-06-Н60/10 ОТ 17.11.2021 Г. ФОНДЪТ НЕ НОСИ ОТГОВОРНОСТ ЗА СЪДЪРЖАНИЕТО НА ДОКЛАДИТЕ, ПРЕДСТАВЕНИ НА НАУЧНИЯ ФОРУМ, КАКТО И ЗА СЪДЪРЖАНИЕТО НА РЕКЛАМНИТЕ И ДРУГИ МАТЕРИАЛИ ЗА НЕГО.

В ТОЗИ ТОМ ОТ ГОДИШНИКА НА СОФИЙСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ „СВЕТИ КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“, ЦЕНТЪР ЗА СЛАВЯНО-ВИЗАНТИЙСКИ ПРОУЧВАНИЯ „ПРОФ. ИВАН ДУЙЧЕВ“, СА СЪБРАНИ ПРИНОСНИ ТЕКСТОВЕ НА ЧЛЕНОВЕТЕ НА НАУЧНИЯ КОЛЕКТИВ НА ПРОЕКТА, КАКТО И НА ДРУГИ УЧЕНИ ОТ СТРАНАТА И ОТ ЧУЖБИНА, КОИТО БЯХА ПРЕДСТАВЕНИ В РАМКИТЕ НА ОРГАНИЗИРАНА МЕЖДУНАРОДНА КОНФЕРЕНЦИЯ НА ТЕМА: „ЖИВОТ В ПРЕХОД НА РИМСКАТА ГРАНИЦА: ДОЛНИЯТ ДУНАВ ПРЕЗ IV–VII ВЕК“, ПРОВЕДЕНА В СУ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“ НА 10–12 АПРИЛ 2025 Г.

АВТОРИТЕ НОСЯТ ОТГОВОРНОСТ ЗА ИЗКАЗАНИТЕ ОТ ТЯХ НАУЧНИ ХИПОТЕЗИ.

© 2025 Албена Миланова, Цветелин Степанов, съставители и научни редактори

© 2025 Цветозар Йотов, редактор

© 2025 Албена Миланова, Александър Иванов, Биляна Торбатова, Боян Томев, Георги Атанасов, Даниел Томов, Ивайла Попова, Николай Русев, Светлана Тодорова, Сергей Торбатов, Цветелин Степанов, Constantin Şova, Cristina Paraschiv-Talmaţchi, Elio Hobdari, Erikson Nikolli, Florin Curta, Gabriel M. Talmaţchi, Pavel Kuzenkov, Yuri Mogarichev, автори

ISSN – 1311-784X

ISBN 978-954-07-6382-8 (мека подвързия)

ISBN 978-954-07-6383-5 (pdf)

СЪДЪРЖАНИЕ CONTENTS

Bilyana Torbatova/Буляна Торбатова , The End of the Pagan Cult Infrastructure in the Province of Scythia (according to Archaeological Data) // <i>За края на езическата култова инфраструктура в провинция Скития (по археологически данни)</i>	5
Alexander Ivanov/Александър Иванов , Aspects of Christian Urban Landscapes in Late Antique Thrace: Unanswered Questions // <i>Аспекти от християнизацията на градското пространство в късноантична Тракия: въпросите чакат отговор</i>	21
Georgi Atanasov/Георги Атанасов , Специфики на църквите от втората половина на IV и първата половина на V век в Скития и Втора Мизия // <i>Particularities of the Churches from the Second Half of the 4th and the First Half of the 5th Century in Scythia and Moesia Secunda</i>	39
Albena Milanova/Албена Миланова , On the Traces of Early Byzantine Basilicas in Balchik // <i>По следите на ранновизантийски базилики в Балчик</i>	61
Boyan Totev, Svetlana Todorova/Боян Тотев, Светлана Тодорова , Археологическият комплекс Шан кая в подножието на крепостта <i>Palma(ae)</i> (Резултати от спасително археологическо проучване през 2023 г.) // <i>The Shan Kaya Archaeological Complex at the Foot of the Palmate Fortress (Results from the Rescue Archaeological Excavations in 2023)</i>	87
Sergey Torbatov , The Danubian <i>Praesidia</i> of the First Tetrarchs // <i>Дунавските президии на първите тетрарси</i>	99
Constantin Şova/Константин Шова , Altinum/Altina: Aspects of Fortification on the Danube <i>Limes</i> // <i>Алтинум/Алатина: аспекти на фортификацията по Дунавския лимес</i>	119
Cristina Paraschiv-Talmaţchi/Кристина Параскив-Талмацки , Scythia at the End of Antiquity: the Effects of Avar-Slavic Attacks on the Border Territory // <i>Скития в края на Античността: отражението на аваро-славянските нападения върху граничната зона</i>	137
Gabriel Mircea Talmaţchi/Габриел Мирча Талмацки , New Archaeological Research at Tropaeum Traiani (Sector C) and Histria (Sector Metaxa-Constanţa) and the Situation of Monetary Landmarks Specific to the 6 th –7 th Centuries AD //	

Новите археологически проучвания в Тропеум Траяни (сектор С) и Истрия (сектор Метакса-Констанца) и ситуацията със специфичните монетни маркери за VI–VII век 159

Николай Русев/Nikolay Russev, Икономическо развитие и търговски контакти на Залдана в периода IV–VII век (по данни от керамиката) // *Economic Development and Trade Contacts of Zaldapa, 4th–7th Centuries (according to Ceramics' Data)* 179

Florin Curta/Флорин Курта, Deathscapes of Dobrudzha and Crimea: A Comparative Approach // *Погребалните пространства на Добруджа и Крим: сравнителен анализ*..... 193

Yuri Mogarichev, Pavel Kuzenkov/Юри Могаричов, Павел Кузенков, The Gothic Diocese in Crimea as an Example of Extraterritorial Church Region of Byzantium // *Диоцезът Готия в Крим като пример за екстратериториален църковен регион във Византия*..... 211

Erikson Nikolli, Elio Hobdari/Ериксон Николли, Елио Хобдари, Epirus Vetus and Epirus Nova – Defining Internal Borders // *Стар Епир и Нов Епир: дефиниране на вътрешни граници* 217

Цветелин Степанов/Tsvetelin Stepanov, Граничността в юга на днешна Испания (VI–VII в.): историографски обзор и теоретични подходи // *The Problem of Frontiers in the South of Modern Spain (6th–7th Centuries): Historiographic Overview and Theoretical Approaches* 237

Ивайла Попова/Ivayla Popova, През чужди очи: Западът оглежда Добруджа, XV–XVIII век // *Through Foreign Eyes: the West Looking at Dobrudja, 15th–18th Century* 255

Даниел Томов/Daniel Tomov, Езиковата ситуация в Югоизточна Румъния. Дистрибуцията на рум. *baltă* ‘бламо’, ‘локва’ в Добруджанския ареал // *The Language Situation in Southeastern Romania (The Distribution of Romanian ‘baltă’, “swamp”, “mud” in the Dobrudja Region)*..... 275

Отговор на рецензия: Tsvetelin Stepanov/ Цветелин Степанов, On Writing Reviews, Once Again (and Particularly about One Such “Review” by A. Kraft) // *Отново за писането на рецензии (по повод на една такава „рецензия“ от А. Крафт)*..... 281

ИКОНОМИЧЕСКО РАЗВИТИЕ И ТЪРГОВСКИ КОНТАКТИ НА ЗАЛДАПА В ПЕРИОДА IV–VII ВЕК (ПО ДАННИ ОТ КЕРАМИКАТА)¹

НИКОЛАЙ РУСЕВ

Abstract: For several seasons of research, the ancient city of Zaldapa has yielded significant quantity of pottery. The ceramic material dates mainly from the Late Roman period. From the mid-4th to the mid-5th century, the only findings are Pontic slipped wares; they disappeared after this period. After the mid-5th century, Late Roman C and African Red Slipped Wares are discovered, the first one significantly prevailing. As for the amphorae, for the period of the 4th and the first half of 5th century, vessels from the Pontic area predominated. Wine was the main product transported from the Pontic region. In this period, trade and different kind of contacts with the Eastern Mediterranean were developed intensively. Mainly olive oil and wine were transported. During the period up to the mid-5th century, mainly amphorae of type LRA2 were registered. After this period contacts with Aegean, Levant and Palestine regions intensified. Regarding the contacts with North Africa, and in the early period of Late antiquity in particular, one can say they were insignificant. The number of amphorae increases after the mid-5th and especially in the 6th century.

Keywords: Zaldapa, late Roman pottery, late Roman slipped wares, amphorae

Залдапа е разположена в местността Калето, между селата Добрин и Абрит, на обширен полуостров с дължина 1200 м и ширина 500 м (Торбатов 2000: 5). До първото десетилетие на XXI век там не са провеждани системни разкопки. От този период са известни спорадични публикации на укрепителната система на града. Системни археологически проучвания започват през 2014 г. под ръководството на проф. Георги Атанасов, в резул-

¹ Настоящият текст е резултат от научните изследвания на автора по проект „Граници и културни модели: езичество vs християнство в контактната зона на Дунавския лимес (Малка Скития и Втора Мизия през IV–VII в.)“, финансиран от Фонд „Научни изследвания“ на МОН по договор № КП-06-Н60/10 от 17.11.2021 г.

там на когото е проучена основно с църковната архитектура (Atanassov, Valeriev 2020: 33–58; Atanassov, Valeriev 2021: 45–80).

В хода на проучванията е открит значително количество керамичен материал. До момента статистически са обработени 6700 керамични фрагмента. Графично и фотографски са документирани 658 от тях, разделени в следните хронологични групи: предримска епоха, римска епоха и Късна античност (*Диаг. 1*)².

Целта на настоящата работа е проследяване на търговските взаимоотношения и икономическото състояние на Залгана в периода IV – началото на VII век на база на обработената до момента керамика³. От това време са засвидетелствани следните технологични групи: импортна керамика, битова керамика, излъскана керамика, керамика на ръка, амфори, лампи и питоси (*Диаг. 2*). От тях най-важна информация за търговските контакти и икономическото състояние на Залгана може да се получи от импортната керамика и амфорите. Затова тези категории ще бъдат разгледани в детайли.

А. Импортна керамика

Засвидетелствани са съдове от Понтийската зона, Северна Африка и Мала Азия.

Понтийска зона

Опаиц, тип IV (*Табл. 1, 1*)

Големи паници с широко устие и плоско дъно. Изработени са от глина с червен оттенък и покритие от червен лак. Диаметърът на устието е над 38 см, което е характерно за много големите съдове от типа (Arsen'eva, Domžalski 2002: 426). Върху перваза на съдовете се регистрира украса от вълнообразни линии. Датировката на типа е в границите на края на IV – първата половина на V в. (Oraič 2004: 75).

Опаиц, тип II (*Табл. 1, 2*)

Паници със завито навън устие. Изработени са от оранжева глина и покритие от червен лак. Диаметърът на устието е над 28 см, което е по-нехарактерно за повечето съдове от типа (Arsen'eva, Domžalski 2002: 425). Датировката на типа е основно в първата половина на V в. (Oraič 2004: 75).

Малоазийска керамика

Представената група е наречена с термина „Late Roman C“ – т. нар. „Фокейска“ керамика (Waagé, 1933: 51–52).

2 Изказвам благодарност на проф. Георги Атанасов и неговия екип за възможността да обработя и публикувам керамичния материал.

3 Настоящата статия е с предварителен характер. Керамичният комплекс ще бъде обект на цялостно изследване в отделно издание.

Хейс, форма 2А (Табл. 1, 3)

Паници със слабо извито тяло, наклонено навътре устие и плоско дъно, в много случаи украсено с щампована декорация. Червена глина с покритие от червено-кафяв лак. Датировката е в границите началото–средата на V в. (Hayes 1972: 329).

Хейс, форма 3 (Табл. 1, 4–6)

Най-разпространеният тип съдове. Характеризират се с вертикално устие – в повечето случаи по-тъмно, понякога и до черно в резултат на горенето (Hayes 1972: 329). Изработени са от червена или червено-кафява глина и покритие от червен или кафяв лак с различни цетови нюанси. Датировката е след втората половина на V–VI в. (Hayes 1972: 337–338).

Хейс, форма 8 (Табл. 2, 7)

Конични купи с увиснало навън, набраздено в основата устие. Изработени са от червена или червено-кафява глина с покритие от червен лак. Датировката е след средата на V и до началото на VI в. (Hayes 1972: 342).

Северноафриканска керамикаХейс, форма 99 С (Табл. 2, 8)

Купи с полусферична форма. Почти вертикално, изправено устие, разделено от тялото с остра релефна линия. Изработени са от червено-кафява глина с покритие от кафяв лак. Диаметърът на устието е 18 см. Датировката е в рамките на VI в. (Hayes 1972: 155).

Хейс, форма 105 (Табл. 2, 9)

Големи плата с плитък, наклонен навътре, до квадратен ръб на устието. Изработени са от кафява глина и покритие от кафяв лак. Разграничени са няколко варианта, всичките с датировка след 580 г. (Hayes 1972: 169).

Б. Амфори**Понтийска зона**

От ареала на Понтийската зона са засвидетелствани основно амфори от Синопе и Хераклея. Значително по-малко са съдовете от Западния Понт и Долен Дунав.

Тип Синопе (Табл. 2, 10–11)

В своята работа, посветена на керамичния материал в периода IV – началото на VII в., Г. Кузманов разделя вариантите на два отделни типа – X и XI (Кузманов 1985: 16–17). В по-ново време се налага определянето на един тип с различни варианти (Kassab Tezgör 2009: 121–140). Амфорите имат най-общо издължено конично или крушовидно тяло, добили след изпичането червен, тухленочервен или сиво-бежов цвят. Съдовете са покрити с червеникава, в редки случаи до оранжева ангоба. Съдовете от типа са използвани за транс-

порт и съхранение на вино с различен капацитет на вместимост и основно се датират в периода IV до първата половина на V в. (Oraiț 2010: 373–389).

Шелов, тип Е (Табл. 3, 12)

Амфорите от района на Хераклея Понтика, произвеждани за транспорт и съхранение на вино са едни от най-широко разпространените през римската епоха (Borislavova 2018: 47). Ясна отличителна черта на съдовете е характерната висока тясна шия. Изработени са от бежова глина и покритие от светло-бежова ангоба. Много точни аналогии на фрагментите от Залгана се откриват в Туримаке с датировка в първата половина на V в. (Smokotina 2016: 715).

Кузманов, тип XV (Табл. 3, 13)

Амфори с издължено цилиндрично, в редки случаи конично тяло, покрито с плитки, широки бразди и добили след изпичането тъмен червено-кафяв или тухленочервен цвят. Като примес в глинено то тесто са добавяни кварцови частици, пясък, слюда и ситни камъчета. Всички съдове са покрити с белезникава до жълто-бяла ангоба. Устието е масивно, заоблено навън, слабо удебелено. Цилиндрична, набраздена шия. Дръжките са гъбовидни, масивни, канелирани. Заоблено или конично дъно с масивен израстък в центъра. Тялото на някои екземпляри е покрито с дупинти или графити (Кузманов 1985: 20).

Основната част от амфорите е с датировка в VI до началото на VII в. (Кузманов 1985: 21).

Късна версия на Зеест, тип 80 (Табл. 3, 14–15)

Големи крушовидни амфори, добили след изпичането тъмнокафяв или в редки случаи, сив цвят. Глината е много груба, с примеси от кварцови частици, ситни или едри камъчета, непречистен пясък и слюда. Масивно устие с хоризонтално срязан или наклонен навътре ръб. Масивна шия, слабо разширяваща се към устието и тялото. Масивни, разперени дръжки с елипсовидно сечение или няколко остри канелюри. По тялото на някои амфори – щамповани кръстовете с надписи или графити. Масивно, заоблено дъно, понякога с груби релефни линии в основата (Кузманов 1985: 13).

Съдържанието на съдовете е неизвестно (Swan 2009: 112). Капацитетът варира между 78,1 и 86,9 литра (Swan 2009: 113) Произходът на типа е неизвестен, като на база примесите в глинено то тесто се предполага, че трябва да се търси в западната част на Понтийската зона (Swan 2009: 114).

Източно Средиземноморие

Tun Late Roman Amphorae 1 (Табл. 4, 16)

В литературата амфорите са известни като LRA 1, название, дадено от Дж. Райли (Riley 1979). У нас за пръв път са описани от Г. Кузманов (Кузманов 1985: 18). Разграничени са четири основни варианта на типа (Pieri 1998: 98–99).

Яйцевидни или леко цилиндрични амфори с белезникав, светло-бежов, бежово-кафяв или розов цвят. Като примес в тестото са добавяни пясък, слюда, кварцови частици и каолин. В съдовете е транспортирано и съхранявано вино. Материалите от по-ранния вариант LRA1A от края на IV – първата половина на V в. са незначителни. Почти всички документирани примери са от вариант LRA1B от VI–VII век (Pieri 1998: 99).

Tun Late Roman Amphora 2 (Табл. 4, 17)

Най-разпространеният тип амфори. Типът е един от най-широко засвидетелстваните на Балканския полуостров в периода на Късната античност (Karagiorgou 1999: 133). Съдовете са с най-общо форма на два конуса, съединени в най-тясната си част при шията и устието. Изработени са от червено-кафява глина със съответните цвятни оттенъци, с покритие от белезникава ангоба. Контейнерите са предназначение за транспорт и съхранение основно на зехтин (Karagiorgou 1999: 146).

Tun Late Roman Amphora 3 (Табл. 5, 18)

Съдовете са изработени от глина с тъмнокафяв цвят. Като примес в тестото са добавяни пясък и слюда. Последната е умишлено прибавяна при нанасянето на ангобата, полепнала по повърхността на много от амфорите. Ангобата е плътна, тъмнокафява. Устието е извито навън, удебелено, отделено от шията с релефна линия. Шия – цилиндрична, с или без бразди, разширяваща се към тялото. Малки S-видни гръжки с елипсовидно напречно сечение или надлъжни канелюри. Дъното най-често е заоблено, завършващо с кухо столче, по-рядко равно. Амфорите от типа са служели за пренос и съхранение на вино (Pagachiv 2006: 85–86). Документираните съдове от Залдана принадлежат към вариант А по типологията на Доминик Пиери с датировка в IV – първа половина на V в. и капацитет от 6–7 литра (Pieri 1998: 100–101).

Левант и Палестина

Тип Газа (Табл. 5, 19)

Типът е известен като Gaza, по името на района, в който е произвеждан (Zemer 1977: 61). Високи цилиндрично-конични съдове, добили след изпичането кафяв (тъмен или светъл) и сив цвят. Като примес в тестото са добавяни основно пясък, по-рядко слюда. Всички амфори имат под устието грубо долепен релефен пояс. Като цяло общата цилиндрично-конична форма е спазена, но има съществени различия при оформянето на устието, което от своя страна води до изменения, основно в горната половина на съдовете, при някои и различия (предимно издължаване или закръгляне) в цялостната форма. Това води до разделянето на типа на няколко варианта (Majcherek 1995: 163–178). Засвидетелстваните в Залдана амфори са от периода след средата на V и VI в.

Северна Африка

Тип Африкана ПС (Табл. 5, 20)

Това е най-многобройната част от групата “Africana Grande“. В повечето случаи, устието е широко, заоблено – рядко с гребени в самата основа. Глината е предимно с кафяв, светъл цвят, рядко – кафяво-червена. Като примес в тестото са добавяни кварцови частици и пясък. При всичките съдове, ангобата е измита с белезникаво-бял до светлокафяв цвят. Устието е широко, масивно, заоблено. Шията – цилиндрична. Произходът на амфорите е от Северна Африка, като съдовете са служили за транспорт и съхранение на риба и рибен сос (Keay 1984: 119) с датировка в края на III – началото на IV в. (Bonifay 2004: 115).

Кий, тип VIII (Табл. 5, 21)

Амфори с най-общо цилиндрично устие и тяло, гобили след изпичането светло до бледокафяв цвят. Като примес в глината са добавяни ситни камъчета. В изследваните примери, ангобата е силно измита със светлокафяв до кафяво-жълт цвят. Устието е цилиндрично, рядко наклонено. Характерен белег на типа е ясното разграничение между шията и устието, посредством силно изразена остра релефна линия. Амфорите имат тунизийски произход (Keay 1984: 129) с датировка във втората половина на V – началото на VI в. (Bonifay 2004: 132).

Tun spatheion (Табл. 5, 22)

Амфори с издължено гладко тяло, с тухлено или кафяво-червен цвят. Съдовете са покрити с белезникава ангоба. Устието може да бъде оформено по различен начин, което позволява разделянето на няколко варианта. Дръжките са малки, гладки, прикрепени за шията. При всички, тялото е гладко, гъното – конично, дълго, тясно, завършващо с конично краче. Всичките съдове са с датировка в края на VI и VII в. (Bonifay 2004: 129).

Кий, тип 62Q (Табл. 5, 23)

Един от разнообразните и широко разпространени северноафрикански типове. Глината е червено-кафява, червеникава, жълто-бежова на цвят или с розов оттенък. Като примес в тестото е добавян пясък, ситни кварцови частици, ситни камъчета или стриги. Ангобата е белезникава в различни оттенъци. Съдовете са с произход от района на Тунис и са предназначени за транспорт и съхранение на зехтин (Keay 1984: 347). Датировката е в края на V – началото на VI в. (Bonifay 2004: 137).

Изследваният материал позволява да се направят следните изводи за икономическото развитие и най-вече за търговските контакти на Залдана в периода на Късната античност.

1. От средата на IV до средата на V в. са регистрирани само Понтийски червенолакови изделия, които липсват след средата на V в. След средата на

V в. са регистрирани импортни изделия от Мала Азия и Северна Африка, като тези от Мала Азия преобладават значително.

2. Що се отнася до амфорите от периода IV – първата половина на V в., преобладават съдовете от Понтийската зона – след средата на V в. се увеличава броят на амфори от Западния Понт и Долен Дунав. От района на Понтика е транспортирано основно вино.

3. Най-интензивни и значими са търговските контакти с Източното Средиземноморие. Доставка са основно зехтин и вино. В периода до средата на V в. са регистрирани основно амфори от тип LRA2 – за транспорт на зехтин. След средата на V в. се засилват контактите с района на Египет, Левант и Палестина.

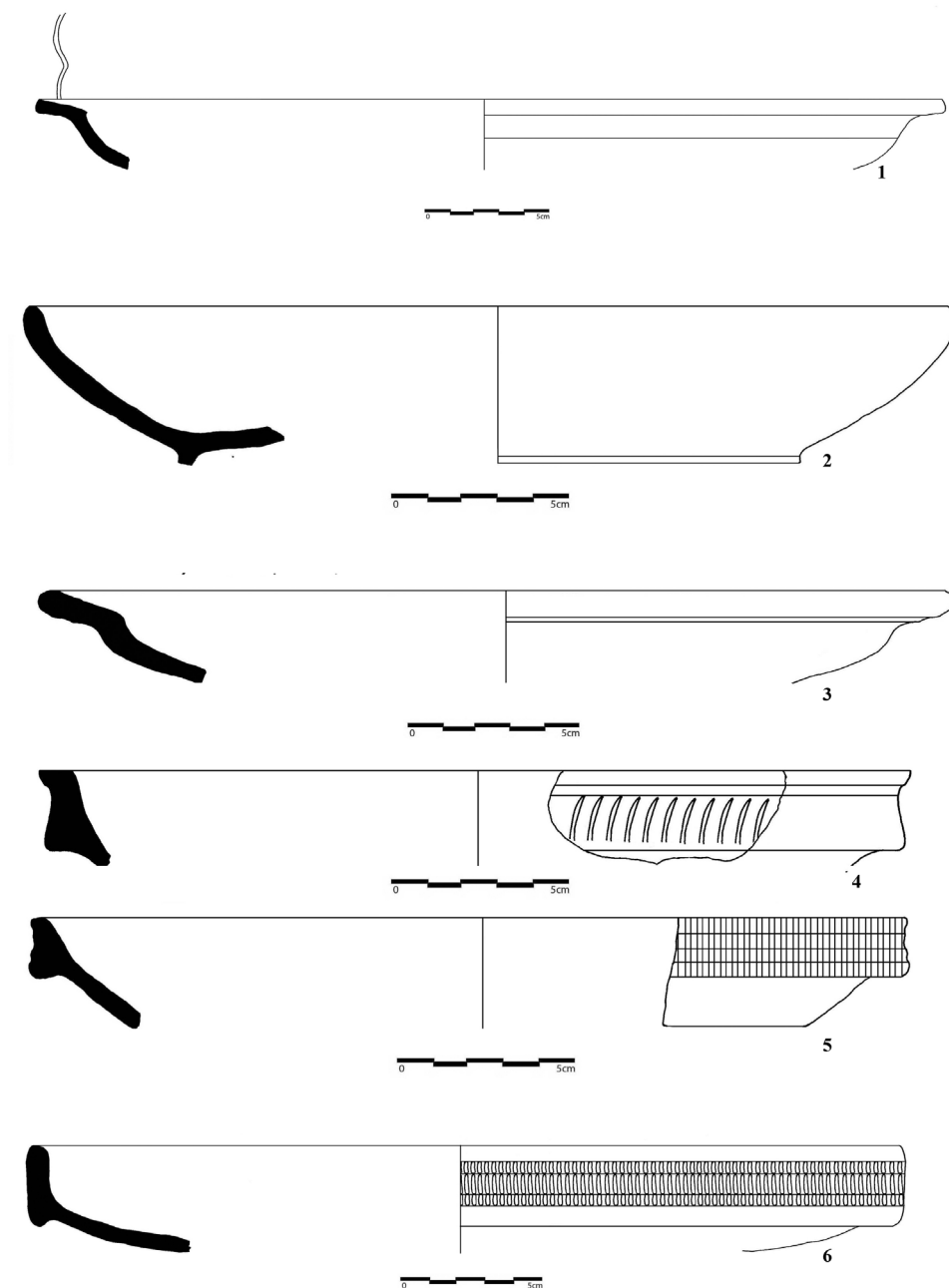
4. Относно контактите със Северна Африка, в началния период на Късната античност (края на III – първата половина на IV в.), те са незначителни. Броят на амфорите се увеличава след средата на V и особено през VI в. От Северна Африка са доставяни основно риба, рибни продукти и вино.

На основа на изследваните материали могат ясно да се разграничат два периода в икономическото развитие и търговските връзки на Залдапа – до и след средата на V в. В първия период превес имат търговските контакти с Понтийската зона, докато след средата на V в. се засилват контактите със Северна Африка и Източното Средиземноморие.

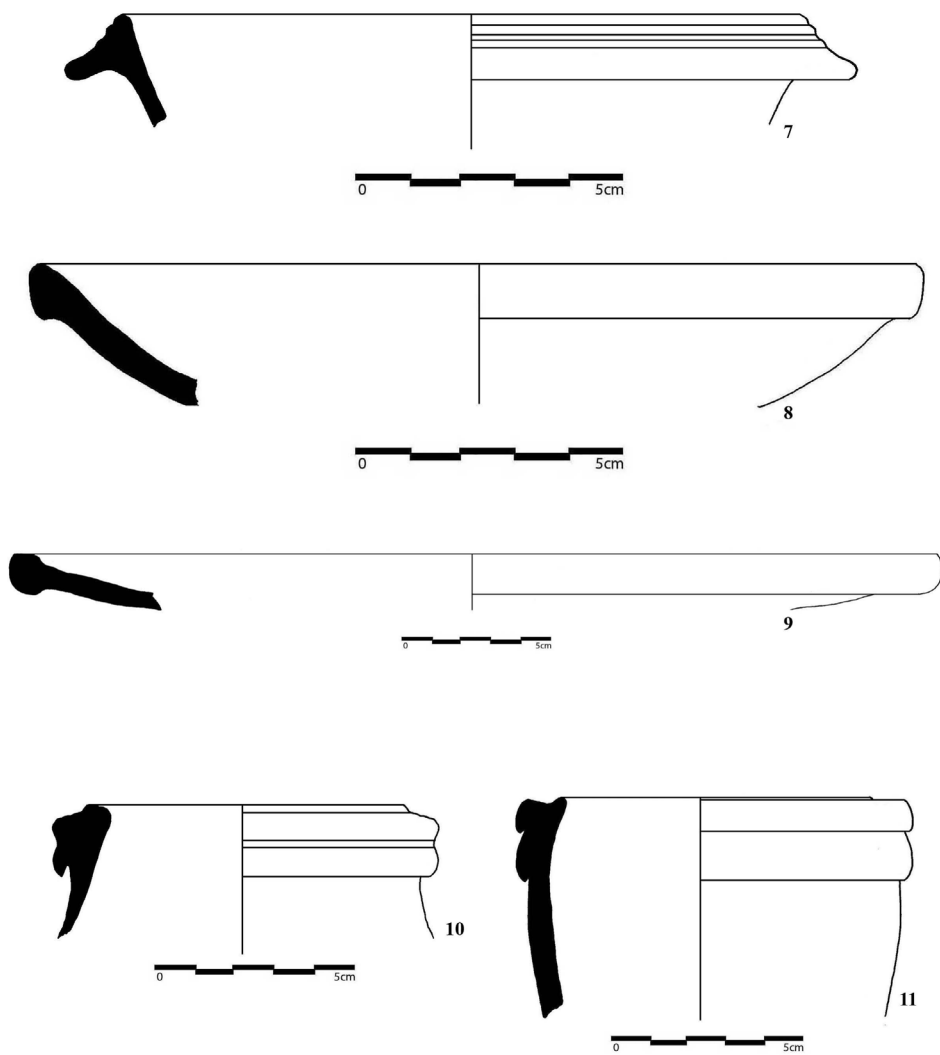
Цитирана литература:

- Кузманов, Г. (1985). Ранновизантийска керамика от Тракия и Дакия (IV – началото на VII в.). (=Разкопки и проучвания, XIII). София.
- Торбатов, С. (2000). Късноантичният град Залдапа. София.
- Arsen'eva, T., Domžalski, K. (2002). Late Roman red slip pottery from Tanais. *Eurasia Antiqua* 8, 415-491.
- Atanassov, G., Valeriev, Y. (2020). La résidence épiscopale à proximité de la cathédrale de la ville romano-byzantine de Zaldapa dans la province de Scythie. *Archaeologia Bulgarica* XXIV, no. 1, 33-58.
- Atanassov, G., Valeriev, Y. (2021). Basilica # 1 with a Newly Discovered Crypt from the Roman / Early Byzantine City of Zaldapa. Addenda et corrigenda. *Archaeologia Bulgarica* XXV, no. 2, 45-80.
- Bonifay, M. (2004). Etudes sur la céramique romaine tardive d'Afrique (BAR IS 1301). Oxford.
- Borislavova, N. (2018). Heracleon Amphorae in Roman Thrace. *Archaeologia Bulgarica* XXII, no. 2, 47-60.
- Hayes, J. W. (1972). Late Roman pottery. London.
- Karagiorgou, O. (1999) LR2: a Container for the Military Annona on the Danubian Border. In: Kingley, S., Decker, M. (eds.). Economy and Exchange in the East Mediterranean during Late Antiquity. Oxford, 129-166.
- Kassab Tezgör, D. (2009). Les fouilles et le matériel de l'atelier amphorique de Demirci près de Sinope. *Varia Anatolica* XX, 121-140.
- Keay, S. (1984). Late Roman amphorae in Western Mediterranean (BAR IS 196). Oxford.

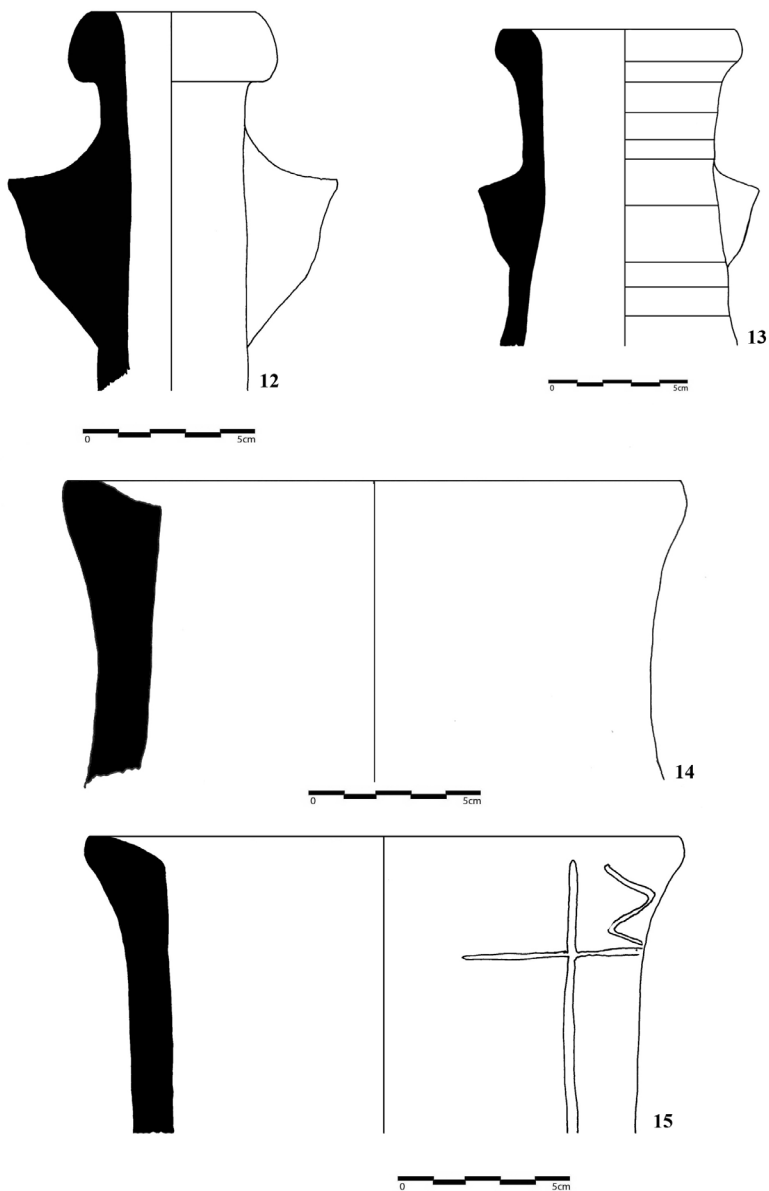
- Majcherek, G. (1995). Gazan Amphorae. Typology Reconsidered. *Hellenistic and Roman pottery in the Eastern Mediteranean* 12, 163-178.
- Opaiț, A. (2004). Local and Imported Ceramic in the Province of Scythia (IVth – VIth centuries AD) (BAR IS 1274. Oxford.
- Opaiț, A. (2010). Sinopean, Heraklean and Chersonesan “carrot” amphorae. *Ancient civilization from Scythia to Siberia* 16, 371-401.
- Parachiv, D. (2006). Amfore romano și romano-bizantine în zona Dunarii de Jos (sec. I-VII p. Chr.). Iasi.
- Pieri, D. (1998). Les importations d’amphores orientales en Gaule méridionale durant l’Antiquité tardive et le haut Moyen Age (IVe-VIIe s. apr. J.-C.) : typologie, chronologie et contenu. In: Importations d’amphores en Gaule du Sud, du règne d’Auguste à l’Antiquité tardive. Actes du congrès d’Istres (21-24 mai 1998). *Société française d’étude de la céramique antique en Gaule*, 97-106.
- Riley, J. (1979). The coarse pottery from Benghazi. In: Lloyed, J. (ed). Sidi Khrebishi excavations Benghazi (Berenice). Tripoli, 91-467.
- Smokotina, A. (2016). Late Roman Amphorae from Tyritake. *Rei Cretariae Romanae Favtorum Acta* 44, 715-724.
- Swan, V. (2009). Dichin (Bulgaria): the destruction deposits and the dating of Black Sea amphorae in the fifth and sixth Centuries A.D. In: Kassab Tezgör, D., Inaisvili, N. (eds.). Patabs I. Production and Trade of Amphorae in the Black Sea. Actes de la Table Ronde internationale de Batoumi et Trabzon, 27-29 avril 2006. Istanbul (*Varia Anatolica* 21), 107-118.
- Zemer, A. (1977). Storage Jars in Ancient Sea Trade. Hajfa.
- Waagé, F. O. (1933). The American Excavations in the Athenian Agora, First Report: Roman and Byzantine Pottery. *Hesperia* II, 279-328.

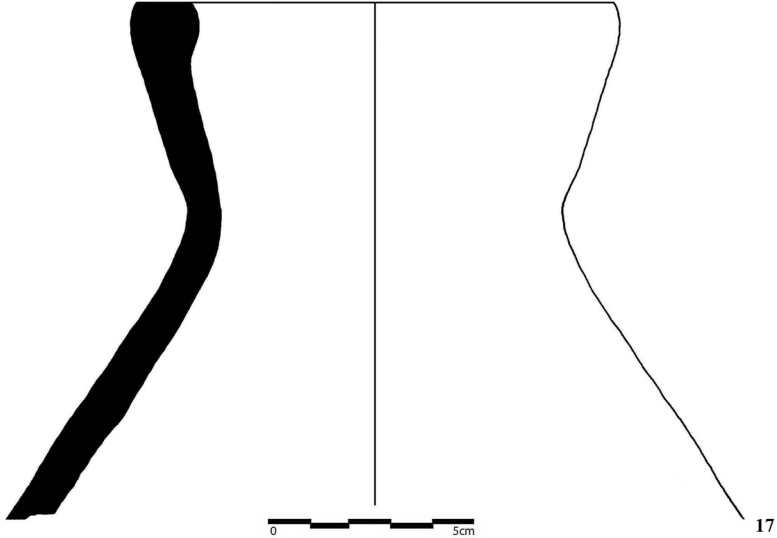
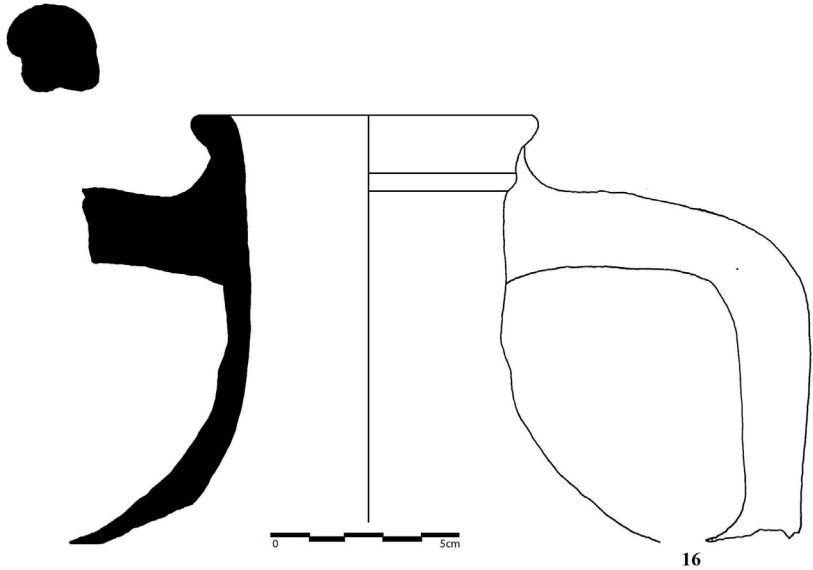
Табло 1. 1. Опаиц, тип IV; 2. Опаиц, тип II; 3. Хейс, форма 2A; 4-6. Хейс, форма 3

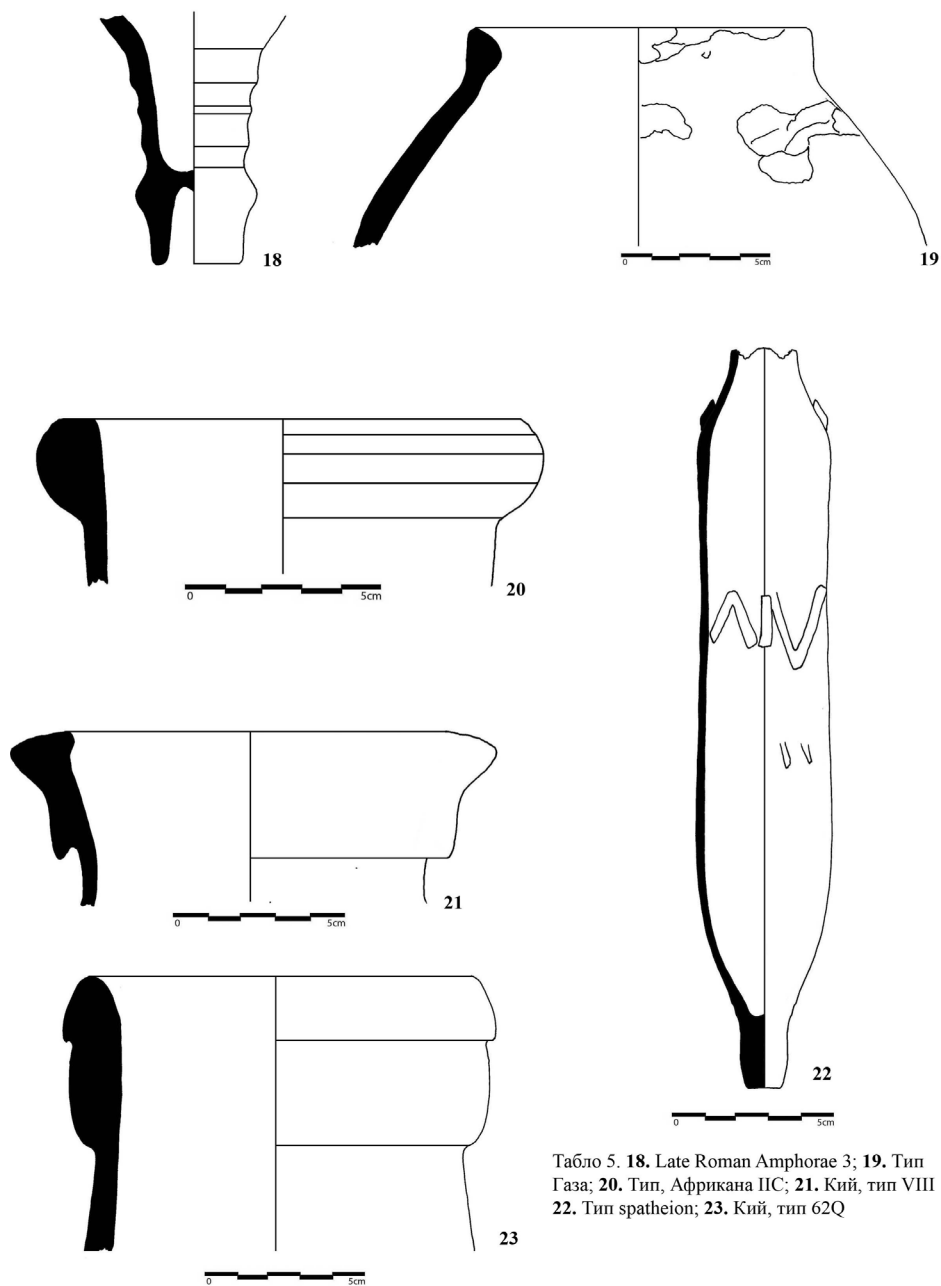
Табло 2. 7. Хейс, форма 8; 8. Хейс, форма 99С; 9. Хейс, форма 105; 10-11. Амфори тип Синопе

Табло 3. 12. Шелов, тип Е; 13. Кузманов, тип XV; 14-15. Късна версия на Зеест, тип 80

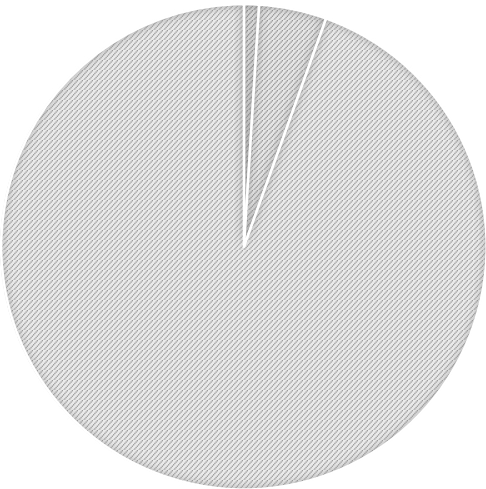
Табло 4. 16. Late Roman Amphorae 1; 17. Late Roman Amphorae 2

Табло 5. 18. Late Roman Amphorae 3; 19. Тип Газа; 20. Тип, Африкана ПС; 21. Кий, тип VIII 22. Тип spatheion; 23. Кий, тип 62Q

ХРОНОЛОГИЧНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА КЕРАМИКАТА
ОТ ЗАЛДАПА

■ Предримска епоха ■ Римска епоха ■ Късна античност ■

РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА КЪСНОАНТИЧНАТА КЕРАМИКА
ОТ ЗАЛДАПА

■ импортна керамика ■ битова керамика ■ излъскана керамика
■ керамика на ръка ■ амфори ■ питоси
■ лампи

